

O socijalnoj inkluziji Roma u četiri države

Miran Komac and Romeo Varga (Editors). *Social Inclusion of Roma: Stories from Finland, Slovakia, Slovenia and Portugal*, Institute for Ethnic Studies, Regional Development Agency, Ljubljana, Murska Sobota, 2007.

Publikacija *Društveno uključ enje Roma – priče iz Finske, Slovačke, Slovenije i Portugalije* priređena je 2007. godine od strane Mirana Komca i Romea Varge u okviru projekta „Romski obrazovni i informativni centar“, koji su finansirali „EQUAL Community Initiative“ (program Evropske Unije) i Ministarstvo rada, porodice i socijalne zaštite Republike Slovenije. Projekat je baziran na nalazima „Strategije obrazovanja i odgoja Roma u Republici Sloveniji“ koje ukazuju da je Romima u osnovnim školama i obdaništima pored učitelja i vaspitača potrebna i dodatna profesionalna pomoć tokom ove rane faze njihovog uključivanja u društvo kako bi prevazišli, pokazalo se, skoro nepremostive prepreke, kao što su nepoznavanje zvaničnog jezika države u kojoj žive, nedostatak podrške od strane porodice, i tako očigledne kulturne razlike. To je sve vodilo tome da se romska deca premeštaju sa regularnog osnovnog na školovanje za decu sa posebnim potrebama.

Na početku ukratko opisujući projekat i aktivnosti o kojima se govori u knjizi, priređivači uopšteno iznose stavove protiv većinskih naroda u njihovim odnosima prema manjinskim narodima ne govoreći ni o jednoj državi i slučaju konkretno. Zatim slede tekstovi o ključnom problemu u svakoj zemlji ponaosob.

Finska. Autor Airi Markkanen u članku *Romski život u Finskoj* govori o svom petnaestogodišnjem bavljenju finskim Romima čija populacija iznosi 10 000 duša, a stanovnici su Finske od 1559. Govoreći o društveno-ekonomskim procesima u romskoj zajednici, pruža nam i viđenje situacije iz ugla obične Romkinje, a takođe opisuje i položaj romske žene u romskom društvu.

Iz članka vidimo da se najznačajnija i najdrastičnija promena u načinu života Roma dogodila tokom 50-ih i 60-ih godina 20. veka kada su mnoga tradicionalno romska zanimanja, npr: trgovina konjima (džambasluk) i sl., postala

nepotrebna finskom društvu. Romi su, takođe, bili obavezni da zaustave svoje karavane, prekinu nomadski način života i nasele se u gradovima južne Finske ili se presele u Švedsku.

Romska deca rođena posle 1950, živeći po predgrađima finskih gradova u stanovima i kućama, došla su u bliži kontakt sa Fincima i finskom decom. Autor nam iznosi veliku zabrinutost primećenu među romskim roditeljima usled činjenice da se njihova deca uče lošim navikama od strane finske dece, kao što je, na primer, nepoštovanje i psovanje roditelja. Vladajuće, evropske trendove u finskom društvu Romi, vide kao pretnju očuvanju porodice, a „progresivan“ način života Finaca, Romi smatraju degenerisanim i nemoralnim.

Tekst Taine Cederstrom *Kreativnost i sigurnost – podučavanje romskih studenata u helsinškom koledžu Diakonia* govori o odnosu između podučavanja i učenja, o podsticanju kreativnih procesa u okviru edukacije romskih studenata na koledžu Diakonia u Helsinkiju.

Slovačka. Studija Bronislave Kosačove i Sone Karikove *Obrazovne potrebe nastavničkih pomoćnika u obrazovanju romskih učenika* donosi nam informacije o teorijskim polaznim tačkama za obrazovanje prosvetnih pomoćnika za edukativni rad sa decom iz nerazvijenog društvenog miljea, romskog osobito. Drugi deo studije ove dve slovačke autorke bavi se nalazima istraživanja koje je imalo za cilj da prepozna očekivanja, potrebe i stavove prosvetnih pomoćnika tokom njihove pripreme za rad sa romskom decom.

Rad Ane Galisove *Mogućnosti proširenja fonda reči kod učenika čiji maternji jezik nije slovački* bavi se analizom različitih metoda u cilju što boljeg rešavanja problema u komunikaciji koje imaju školska deca manjinskih grupa (Romske i Mađarske), a naročito daci prvaci kada se odjednom nađu u drugačijem jezičkom okruženju.

Katarina Luptakova u članku *Interkulturno obrazovanje – njegovo mesto u školskoj stvarnosti pripremi prosvetnih pomoćnika*, pokušava da odgovori na pitanja vezana za znanje, stavove i veštine koje bi trebalo razvijati u procesu spremanja studenata za profesiju prosvetnog pomoćnika.

Štefan Porubski u radu *Rešenja za stvaranje modela dopunskog obrazovanja* kroz posmatranje društvenog okruženja, kulturne pozadine i romskog jezika, pokušava da odgovori na pitanje zbog čega romski đaci postižu slabe rezultate u školi. On ukazuje da je dopunsko obrazovanje moguće da se reši ovaj problem i poboljša njihov uspeh. Sastavni deo tog procesa bio bi i oblikovanje ličnosti romskih studenata u tom smeru.

Slovenija. Sonja Rutar u članku *Integracija romske dece u regularne časove dečijih obdaništa i škola kroz metodologiju „korak po korak“* nam predstavlja metodologiju „korak po korak“ kao osnovu pedagoškog procesa u okviru projekta *Obezbeđivanje jednakih mogućnosti za obrazovanje romske dece* Centra za razvoj i istraživanje pedagoških inicijativa „korak po korak“ na Pedagoškom institutu u Ljubljani u periodu 2003-2005.

Osnovni nalazi i polazne tačke projekta su, između ostalih, da časovi na slovenačkom nisu bili razumljivi romskoj deci, takođe, jezik kojim romska deca govore svakodnevno kod kuće isuviše je siromašan. Često je prevod sa slovenačkog na romski nemoguć jer reči i pojmovi neophodni za shvatanje određenih matematičkih ideja i operacija ne postoje u svakodnevnom romskom jeziku, npr: dugačko-kratko, usko-široko, prvi, drugi, treći... deseti, itd.

U okviru metodologije „korak po korak“ velika pažnja se poklanjala čestim sastancima sa roditeljima da bi se stvorio neki vid kontinuiteta između škole i kuće. Poseban problem i prepreka projektu bio je odnos slovenačkih učitelja, a naročito roditelja slovenačke dece koji nisu imali volje niti su prihvatili da se romska deca integrišu u regularne razrede osnovne škole i obdaništa. Situacija se donekle poboljšala tokom tri godine trajanja projekta, ali još uvek postoji jaka odbojnost i protivljenje od strane slovenačkih roditelja. Na kraju je zaključeno da je stavljanje akcenta na predškolsko obrazovanje

romske dece od najranijeg perioda (treće godine) od ključne važnosti za veću efikasnost u osnovnoj školi.

Miran Komac u članku *Obrazovanje za efikasnu političku participaciju romske zajednice u Sloveniji* nas obaveštava da iako je 2007, 15 godina posle usvajanja slovenačkog ustava, konačno izglasan *Zakon o zaštiti romske zajednice* u parlamentu Slovenije, stručnjaci koji se bave pitanjem etničkih manjina bili su razočarani, jer su slovenački zakonodavci Rome, u domenu političke participacije, stavili u podređeniji položaj ne samo u odnosu na većinske Slovence već i u odnosu i na italijansku etničku manjinu za koju važe potpuno drugačija zakonska rešenja.

Autor članka govori o rekonstrukciji romske etničke zajednice od amorfnе mase individualaca na margini slovenačkog društva ka tretiranju ovog naroda kao nacionalne manjine. Ključnu ulogu u tom procesu treba da ima grupa romskih političkih aktivista koji se moraju obrazovati i naučiti efektivnom političkom radu kako bi podigli i oblikovali svest svoga naroda, a sve da bi se zadobila ista prava i dužnosti važeće za italijansku i mađarsku nacionalnu manjinu.

Roman Bešter i Mojca Medvešek u članku *Obrazovanje Romske dece u Sloveniji: Procena obrazovne politike definisane u Nacionalnom akcionom planu društvenog uključivanja (2004-2006)* nam predstavljaju različite mere koje su bile korišćene u svrhu boljeg uključivanja romske dece u slovenački obrazovni sistem, a bile su deo slovenačkog Nacionalnog akcionog plana društvenog uključivanja (2004-2006) romske zajednice. Takođe članak predstavlja i rezultate primenjenih obrazovnih mera. Mere su obuhvatale:

1. Uključivanje romske dece u obdaništa dve godine pre početka osnovne škole;
2. Uključivanje romske kulture, istorije i identiteta u program;
3. Razvijanje metoda za podučavanje romske dece slovenačkom jeziku;
4. Uključivanje romskog jezika kao izbornog predmeta;
5. Uključivanje romskog pomoćnika u obrazovni proces; i
6. Organizovanje obrazovanja odraslih Roma.

Portugalija. Iz rada Aleksandre Kastro Romi i obezbeđivanje prebivališta: Doprinos portugalskoj strategiji društvenog uključivanja saznajemo da ne postoje precizni zvanični podaci o veličini populacije portugalskih Roma, mada se broj procenjuje na između 40 000 i 60 000, od čega oko 4 300 Roma nema stalno prebivalište, već živi čergarskim životom. Iako nije zakonski određeno koliko Romi nomadi mogu ostati na jednom mestu, nezvanično je opšte prihvaćeno u Portugaliji da se Romi mogu zadržati na bilo kom mestu maksimum 24 do 48 sati. Kada prisustvo Roma nomada (ilegalna okupacija javnog zemljišta) prekorači period od 48 sati, lokalna policija u najvećem broju slučajeva vrši prisotru nomadskih porodica, počinje sa prikupljanjem podataka o identitetu prisutnih Roma, razlogu njihovog prisustva, aktivnostima, poreklu, krajnjoj destinaciji i preduzima razne druge mere. Mnoge opštine koje su predmet posete Roma nomada, da bi podigle kvalitet života Roma, poboljšale higijenu i sanitarne uslove zemljišta gde ovi nomadi povremeno borave, kao i da bi se izbegli konflikti sa lokalnim stanovništvom i omogućio rad socijalnih i komunalnih službi, izgradile su kuće, takozvane „nomadske stanove“ i dale ih Romima na korišćenje. Ipak, nailazile su na odbijanje Roma da se u njih usele. Razlozi što su ih Romi navodili bili su da ne žele kuću već livadu ili neko prazno zemljište, jer hoće da žive na otvorenom. Druge porodice nisu želele da stanuju pored porodica A ili B usled postojanja međuporodičnih svada. Romi, koji su prihvatili da se usele, nisu održavali kuće i okućnice tako da su opštine i razne druge organizacije bile prinuđene organizovati kurseve kućne ekonomije za Rome sa sledećim predmetima: čišćenje kuće, tretman odeće, proizvodnja i čuvanje hrane, kućni budžet... Opštine su organizovale i sastanke sa vođama romskih porodica i rodova kako bi im probudile svest o održavanju kuća – nomadskih stanova.

Iako žive u različitim krajevima Evrope, Romi dele sličnu sudbinu. Kako je zvanična politika Evropske Unije takva da se Romi moraju integrisati i postati „Evropljani“ u što potpunijem smislu, oni koji tu politiku oblikuju zaključili su da je najbolji način za postizanje željenog cilja odricanje Roma od svojih vekovnih navika i načina života što će se najbolje postići promenom mentaliteta i načina razmišljanja Roma počevši od predškolskog uzrasta (ne ranije od treće godine života). Taj proces imaju izvesti razne evropske vladine, nevladine, nacionalne i nadnacionalne organizacije proizvodnjom romskih ili neromskih prosvetnih pomoćnika, pedagoških, kulturnih, političkih mentora i aktivista koji će pratiti, usmeravati i oblikovati Rome od predškolskog do fakultetskog uzrasta, kao i raznoliko uticati na romske porodice. Autori članaka ove publikacije analizirali su tok takvog jednog projekta i njegove rezultate.

Marko Đorđević